

BO‘YIMADARON (ACHILLEA MILLEFOLIUM L.) O‘SIMLIGINI

Xo‘rozova Zarifa Ulug‘bek qizi

To‘ychiboyeva Bonujon Umidjon qizi

Imoilova Mashhura Qaxramon qizi

O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

“Biotexnologiya” yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Maqolada ilmiy tibbiyotda foydalanib kelinayotgan dorivor o‘simliklardan biri hisoblangan Oddiy bo‘ymodaron o‘simligining botanik va morfo-fiziologik tavsifi, sistematikasi, uni inson organizmiga ta’siri va ularning organizmdagi funksiyasi hamda inson salomatligida tutgan o‘rni haqida batafsil ma’lumotlar berilgan. Ushbu maqolada Oddiy bo‘ymodaronning dunyoviy sistematik o‘rni, uning shifobaxsh xususiyatlari asosida turli shakllarda qo‘llanilishi va respublikamiz fermer xo‘jaliklari hamda dorivor o‘simliklar yetishtiriladigan plantatsiyalarda yetishtirish texnologiyasiga atoflicha to‘xtalgan bo‘lib shu asosida ishlar olib borilmoqda.

Kalit so‘zlar: Achillea millefolium, bo‘ymodaron, jigar va o‘t pufagi kasalliklari, revmatizm.

Bo‘ymodaron o‘simligining botanik tavsifi. Oddiy bo‘ymodaron (Achillea Millefolium L.) yuksak o‘simliklar kenja dunyosining magnoliyatoifa (Magnoliophyta) bo‘limi, magnoliyasimonlar (Magnolipsida) sinfi, Qoqio‘t kabilar (Asteridae) kenja sinfi, Qoqio‘tnamolar (Asterales) qabilasi, Qoqio‘tdoshlar (Asteraceae Dumort.) oilasi, Bo‘ymodaron (Achillea L.) turkumiga mansub [1, 31-32 b]. Achillea millefolium - balandligi 0,2-1 m (8-40

dyuym) bo‘lgan birdan bir necha poya hosil qiladigan va keng tarqalgan ildizpoyali o‘sinh shakliga ega, tik, ko‘p yillik o‘simlik. Barglari poya bo‘ylab teng taqsimlangan, barglari poyaning o‘rtasiga va pastki qismiga yaqin joylashgan. Barglari har xil darajada tuklilikka ega (o‘sinh). Barglari uzunligi 5–20 sm (2–8 dyuym), ikki yoki uchburchak, deyarli tukli va poyalarida spiral tarzda joylashgan. Barglari nayzasimon, ko‘proq yoki kamroq qisqichli,[3] taglik yaqinida ko‘proq barglardan iborat.[4] Bo‘yimadaronning bazal bargi rozetkasi va bir yillik, balandligi 20 sm dan 80 sm gacha, bargli poyasi sudraluvchi, ko‘p yillik ildizpoyadan ko‘tariladi. Barglari va poyasi nozik tukli. Poyaning oxirida oq, pushti yoki binafsha rangli lingulat gullari bo‘lgan kichik qo‘shaloq gul boshlari tekis to‘plangan. Bo‘yimadaron gullari may oyidan oktabr oyigacha gullaydigan davri hisoblanadi. Bo‘yimadaron o‘simligining to‘liq ko‘rinishi 1-rasmda keltirilgan;

1-rasm. Bo‘yimadaron o‘simligining gerbariysi

O‘simlikni o‘stirish bosqichlari

Urug‘larni kuzda yoki erta bahorda ekiladi. Bo‘yimadaron urug‘lari unib chiqishi uchun sovuq, nam davrga muhtoj bo‘ladi, shuning uchun bahor va yozda gullashni boshlash uchun urug‘larni kuzda yoki erta bahorda ekishimiz kerak. Nihol davri odatda ikki hafta davom etadi.[1] Bizda transplantatsiya qilish imkoniyati ham mavjud.

Nihol bo‘lish jarayonini uyda o‘tkazsak ham bo‘ladi. Agar siz bahorning

oxirida urug'larni ekishni tanlasangiz, mo'tadil zona urug'ini yetishtirish uchun tayyorlash uchun zarur bo'lgan sovuq va nam davrni takrorlaydigan tabaqalanish jarayonini yakunlashni xohlaysiz. Urug'larni ho'l qog'oz yoki sochiq bilan o'rang va ularni polietilen paketga soling yoki ularni nam qumga soling va ekishdan oldin 4 hafta davomida muzlatgichga qo'ying.[2]

Urug'larni sirtidan 0,25 dyuymdan (0,64 sm) chuqurroq bo'lmagan holda joylashtiriladi. Nihol jarayoni uchun ozgina yorug'lik kerak, shuning uchun siz uruo'larni juda chuqur ekmasligingiz kerak.[3]

Urug'larni bir-biridan 1-2 fut (0,30-0,61 m) masofada joylashtiring. Bo'yimadaron katta, mustahkam ildizlar hosil qiladi, shuning uchun siz o'simlikning o'sishi uchun joy ajratganingizga ishonch hosil qilishingiz kerak.[4]

Agar siz uruo'lardan foydalanmasangiz, yetuk o'simlikni ko'chirib o'tkazing. Ko'pgina ko'p yillik o'simliklar singari, bo'yimadaronlar qozondan yangi uyga osongina ko'chirilishi mumkin. Idishning o'lchamidan ikki baravar kattaroq teshik qazing va ko'chirishdan oldin o'simlikni va yangi joyni yaxshilab sug'orib oling. Suv yerga 20 daqiqadan ko'proq singib ketguncha teshikni suv bilan to'ldirish yetarli namlik borligiga ishonch hosil qilishning ajoyib usulidir.[5] Eng yaxshi natijalarga erishish uchun o'simlikni kuzda yoki bahorda ko'chirib o'tkazing.[6] Ildiz bo'lagi sirt bilan teng bo'lishi kerak.[7]

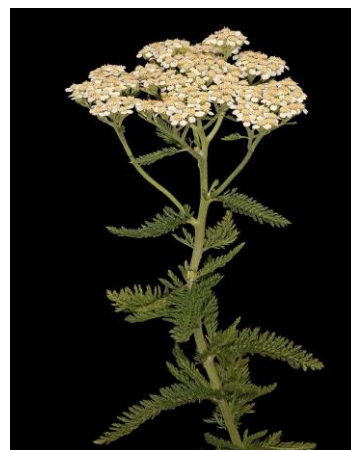
Ekish uchun quyoshli joyni tanlang. Bo'yimadaron biroz soyaga toqat qilishi mumkin, ammo to'liq quyoshli joy eng yaxshi o'sish uchun idealdir. Haddan tashqari ko'lanka novdalar, barg kasalligi yoki chirishga olib kelishi mumkin.[8] Esda tutingki, nam iqlim chang chiriyotgan kasalligiga hissa qo'shishi mumkin, bu asosan kosmetik, ammo hali ham e'tiborga olinishi kerak bo'lgan narsa.

Haddan tashqari namlik bilan tuproqdan saqlaning. Bo'yimadaron quruqroq tuproqda yaxshi o'sadi, lekin agar u to'g'ri tayyorlangan bo'lsa, nam

tuproqda ham gullab-yashnaydi.[10] Agar siz tuproq ko‘p suvni ushlab turishini yoki har doim nam ko‘rinishini sezsangiz, bu o‘simlikni ekish uchun yaxshi joy emas. Qumdan tashkil topgan tuproqlar yetarli darajada tayyorlanadi, loydan iborat tuproqlar esa yo‘q. Loy va qo‘pol qum aralashmasi bilan berma yoki baland to‘shak yaratish, agar kerak bo‘lsa, yaxshi drenajni ta‘minlaydi.

2-rasm. *Achillea millefolium* uruo‘i

3-rasm. *Achillea millefolium*

4-rasm. Bo‘yimadaron nayzasimon barglari

5-rasm. Bo‘yimadaron gullari

Tibbiyotdagi ahamiyati. Shimoliy yarim sharda uning an‘anaviy qo‘llanilishi ovqat hazm qilish muammolari, jigar va o‘t pufagi kasalliklari, hayz davrining buzilishi, kramplar, isitma va yaralarni davolashni o‘z ichiga oladi. Shotlandiya tog‘lari tomonidan yangi o‘simlikdan tayyorlangan malham qoziqlar uchun yaxshi, butun o‘tning qaynatmasi qoziqlar qon ketishida va buyrak

kasalliklarida ishlatiladi. Butun o‘simlikdan tayyorlangan po‘stlog‘i bukilishlar, mushaklarning shtammlari, revmatizm va bo‘yinning qattiqligiga qo‘llaniladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Pratov.O‘.P, Nabiyeu.M.M. O‘zbekiston yuksak o‘simliklarining zamonaviy tizimi. Toshkent . O‘qituvchi- 2007. 31-32 b
2. Лавренова, В. К. & Лавренова, Г. В. (2009). Современная энциклопедия лекарственных растений. Москва: Олма Медиа Групп.
3. Гоменюк, Г. А., Даниленко, В. С., Гоменюк, И. Г. & Гоменюк, Т. Г. (2006). Энциклопедия практической фитотерапии (Практическое применение 4260 рецептов лекарственных растений). Київ: ДСГ Лтд.
4. Рябинина, Е.И., Зотова, Е.Е., Пономарева, Н.И. (2011). Фитохимическое исследование полифенольного комплекса из травы тысячелистника обыкновенного. Наука и современность. (9), 65-69.
5. Кукес, В.Г. (ред.) (1999). Фитотерапия с основами клинической фармакологии. Москва: Медицина.
6. Akram, M. (2013). Minireview on *Achillea millefolium* Linn. J. Membr. Biol.(9), 661-663.
7. Ali, S.I., Gopalakrishnan. B., Venkatesalu, V. (2017). Pharmacognosy, Phytochemistry and Pharmacological Properties of *Achillea millefolium* L. A Review —Phyther.
8. Pratov.O‘.P, Nabiyeu.M.M. O‘zbekiston yuksak o‘simliklarining zamonaviy tizimi. Toshkent . O‘qituvchi- 2007. 31-32 b
9. Aqueous extract of *Achillea millefolium* L. (Asteraceae) inflorescences suppresses lipopolysaccharide-induced inflammatory responses in RAW 264.7 murine macrophages Burk D.R., Cichacz Z.A., Daskalova S.M. Journal of Medicinal Plant Research 2010 4:3 (225-234)

10. Choleretic effects of yarrow (*Achillea millefolium* L.) in the isolated perfused rat liver Benedek B., Geisz N., Jäger W., Thalhammer T., Kopp B. *Phytomedicine* 2006 13:9-10 (702-706)

11. Uralov A. КОВРАК-(*FERULA* L) БОТАНИЧЕСКАЯ ОПИСАНИЕ //ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ НАУКИ. – 2021.

12. Uralov A. БАРБАРИС ЦЕЛЬНОКРАЙНЫЙ-*BERBERIS INTEGERIMA* BUNGE //ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ НАУКИ Статьи по материалам XII международной научно-практической конференции. – © Коллектив авторов, 2021, 2021.

13. Ergashevna M. I., Abduvaliyevich M. M. ELWENDIYA BOISS TURKUMI TURLARINING ANTIOKSIDANTLIK XUSUSIYATLARI //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2022. – С. 498-500.

14. Авалбоев Қ., Маматкулова И. Zira (*bunium persicum*) o‘simligining apical meristema to‘qimasidan dnk ajratib olish texnologiyasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 247-249.

15. Ганижонов Д., Оралов А., Мустафакулов М. Maxsar (*carthamus tinctorius* L)–osimligi va uni tibbiyotda qo‘llash //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 267-269.

16. Хорозова З., Ўралов А. Boyimadaron (*achillea millefolium* L.) Osimligini shifobaxsh xususiyatlari va genetik tahlili //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 301-303.